

mōndig

in alle talen

doops
gezinden

Fulco van Hulst

Geert Brüsewitz

Iris Speckmann

Jannie Nijwening

Jeannette den Ouden

Henk Leegte

Margarithe Veen

Marius van Hoogstraten

Geke van Vliet

Wieteke van der Molen

dopers denken

Dopers denken is een nieuwe online rubriek waarin doopsgezinde theologen reflecteren op een vraag die raakt aan de actualiteit.

Speciaal voor deze rubriek is een team van tien theologen samengesteld. In elke aflevering van *Dopers denken* reageren twee leden van dit tiental, ieder vanuit hun eigen invalshoek, op de betreffende kwestie. Dat hoeven niet per se grote wereldgebeurtenissen te zijn; ook kleine wetenswaardigheden uit het nieuws kunnen tot nadenken stemmen.

'Het is een beproefd concept dat ook in andere kranten en tijdschriften toegepast wordt', vertelt Marleen Kieft, die het initiatief nam voor de nieuwe rubriek.

'Het lijkt me bij uitstek een geschikte manier om de verscheidenheid van het doopsgezinde denken tot zijn recht te laten komen. We hebben daarom geprobeerd een heel gevarieerd team samen te stellen.'

De tien theologen staan klaar om hun gedachten en inzichten met u te delen. Dat kan bijvoorbeeld door het introduceren van een interessante denker of theorie, door het vertellen van een relevant bijbelverhaal, of door te wijzen op een lezenswaardig boek. Het doel van de rubriek is om op deze

manier bij te dragen aan de verdieping van het doopsgezinde denken. Iedere maand zal er een nieuwe aflevering van *Dopers denken* worden aangekondigd via de landelijke nieuwsbrief van de ADS en zijn te vinden op www.doopsgezinden.nl/dopersdenken. De eerste aflevering staat vanaf nu voor u klaar!

Vragen, opmerkingen, ideeën? Mail Marleen Kieft, coördinator Adviescirkel/Dopers denken: marleen.kieft@ads.nl.

vooraf

Ze zit wat onderuitgezakt in een stoel. Ze kijkt me aan. Met haar ogen zegt ze gedag. Tenminste, dat denk ik. Ze beweegt met haar ogen en trekt haar mondhoek iets op. Vriendelijk. Dus ik denk dat ik mag blijven.

Tot een jaar geleden kwam ze bijna dagelijks. Ze zei nooit veel en als ze sprak was het vaak in een taal die ik niet verstond. En soms, heel soms, een woordje Engels of Duits met een zwaar Oost-Europees accent. Ze was altijd aanwezig. Ze was onrustig, liep veel heen en weer. En als er een feestje was stond ze vooraan om in een moment van onoplettendheid alvast een bakje met nootjes in haar jaszak te gieten. Haar ogen spraken boekdelen.

Haar verhaal was onduidelijk. Dat vertelde ze in ieder geval nooit. Vaak is het geprobeerd, maar als het te emotioneel werd liep ze weg, of kwamen er een paar woorden in haar eigen taal. Ik vroeg weleens aan gasten die haar taal spraken om te helpen, maar dan zei ze gewoon niks. Dan zagen we alleen die ogen die boekdelen spraken. Maar geen boekdelen die gewone mensen konden begrijpen.

Soms was ze opgewekt, soms boos, al was dat eigenlijk nooit bij ons. In verschillende politie-rapporten kwam ze veelvuldig voor. Ze sliep op straat, want ze had een verbod voor de opvang. Ook op andere plekken mocht ze niet meer komen. Ze was agressief. En dat zagen we ook weleens. Maar met weinig woorden was ze er, altijd.

Ik schrik ervan. Ze ligt in een tehuis. Ze moet revalideren. Tegen de verkeerde aangelopen. 's Ochtends werd ze gevonden, onder het bloed. Hersenbeschadiging, gebroken ribben. Niemand wist wat er gebeurd was, maar het gonsde. Zonder veel woorden was ze geliefd bij iedereen.

In die stoel zit ze. Helemaal bont en blauw. Ze zegt niks. Maar haar ogen spreken boekdelen. Ze doet haar mond open. Wil ze wat zeggen? Maar er komt niks. 'Ze kan niet meer praten. Het is helemaal weg', zegt de arts naast me.

Ze steekt haar arm uit. Eerst een vuist en dan een duim. Ze glimlacht naar me. Met haar ogen. Die lach spreekt boekdelen. En dit deel begrijp ik. Denk ik.

Kalle Brüsewitz
Coördinator communicatie | kalle.bruesewitz@ads.nl

inhoud

4

10

14

22

4 'Ik ben een mens'

Broeder Dieleman over taal

10 Radicale liefde

Cindy Alpizar over geweld en geloof

14 Spraakwonder

Over taal in de bijbel

22 Zangerig en bot

Volksbuurtmuseum

en verder...

7 Swäbisch Gmünd
Op reis met MG	19 DHK
8 grondig	20 gevonden
9 tot ziens
Afscheid Marijke van Duin	21 het lied van...
Essemie van Dunné
12 media & cultuur	24 bijbel
Vertalen & hertalen
16 Babel of Jeruzalem?
Geloof in alle talen	26 colofon
18 erfgoed
Archieven	27 collecten
	28 column – André Maris
Grootzoon

foto Elvira van de Griend

in alle talen

*‘Wat weet jij eigenlijk van mij?’
Hij zegt het lachend.*

tekst Kalle Brüsewitz

‘Ik ben een mens’

Later in het gesprek geeft hij toe dat zijn vriendin, die op de achtergrond meeluistert, vond dat hij wat streng voor me was. Tonnie Dieleman (1974) is muzikant en

kunstenaar. Hij is gelovig en een trotse Zeeuw. Maar die laatste noties komen op mijn conto. Ik kwam voor een gesprek over taal. ‘Woorden doen ertoe.’

Onder de naam ‘broeder Dieleman’ brengt Tonnie al vele jaren muziek uit. Met teksten in het Zeeuws en soms in het Nederlands. Teksten over geloof, de natuur en het leven. Ooit, tien jaar geleden, had ik Dieleman al eens benaderd voor een interview, waarop zijn antwoord was: ‘Ik wil even niet met geloof bezig zijn.’ Nu zei hij wel ja. Ik zag een ontwikkeling: toen, vanaf 2012, maakte hij een album met liedjes als *Gloria*, *Genade genoeg* en *In Excelsis Deo*. De albums daarna gingen meer over de natuur. Hij worstelde toen met zijn geloof, en nu is hij een ander mens. Dacht ik.

Zijn laatste project ‘De Mannenbroeders’ is opgenomen in de doopsgezinde kerk in Middelburg. Het is de vrucht van samenwerking met Colin van Eeckhout, zanger van de Vlaamse metalband Amenra. Het album klinkt als een kerkdienst. Niet alleen qua instrumentarium, maar ook in het

gebruik van de galm van de kerk, in de teksten en de manier van voordragen.

Maar goed, tot zover mijn mening, want wat weet ik nou eigenlijk echt van Tonnie Dieleman?

Waarom toen niet en nu wel?
‘Dat hangt helemaal van het moment af. Ik had denk ik toen geen zin. En nu wel. Daar zit niks achter, verder. Ik hoef niet consequent te zijn in mijn leven.’

Oké. Laat ik dan vragen: ben je gelovig?
‘Wat is gelovig voor jou?’

Laat ik dan de vraag in tweeën stellen. Ben je lid van een religieus instituut?
‘Nee, niet structureel.’

En heb je het gevoel dat je gelooft in iets?
‘Ik geloof in heel veel. Ik geloof in m’n kinderen, ik geloof in de

wereld. Geloof is zo’n vage term. Als ik zie en hoor wie zich gelovig noemen, wil ik niet behoren tot diezelfde groep. Trump is gelovig en de mensen van het CDA zijn gelovig. Het zegt allemaal niet zoveel, eigenlijk.’

Geloof in een God, of Jezus, is dat iets waar je mee bezig bent?
‘Is ook allemaal vaag. Ik ben gelovig opgevoed en dus ken ik die taal goed. Het zijn woorden waarmee je een stuk van de wereld probeert te duiden.’

De christelijke taal zit wel in heel veel van je nummers. Je noemt jezelf broeder Dieleman. Daar begint het al.
‘Nou ja, ‘broeder’ is niet alleen een christelijk woord. Het komt overal voor. ‘Bro’, of ‘broer’ is algemeen geaccepteerd.’

Ja, maar als je niet per se bij gelovigen wilt horen, zou je ook bij het gebruik van die taal weg

'Zoeken naar 'de echte' is in wezen nazisme'

kunnen blijven. Je snapt dat je taalgebruik veel woorden heeft die op zijn minst een christelijke connotatie hebben, toch?

'Ja, maar dat is de grap natuurlijk ook. Het is een spel met taal. Iedereen is vrij om ermee te doen wat hij wil. Ik maak iets zodat anderen ernaar kunnen luisteren. Maar daarin ben ik niet belangrijk. Ik vertel niks over mezelf, ik vertel niks uit mezelf. Ik maak een liedje of een kunstwerk, en hoe jij dat interpreteert zegt iets over jou en hoe jij in het leven staat. Mensen moeten niet naar mijn muziek luisteren om iets over mij te leren. Dat is niet waar kunst voor bedoeld is.'

Jij gelooft dus wel in het idee dat de kunstenaar los gezien moet worden van wat hij maakt?

'Nu gebruik je weer het woord geloof. Sorry hoor, ik heb de neiging om in de contramane te gaan.'

Oké. Ik begin opnieuw. Het is nu al interessant dat ik in een interview over taal enorm op mijn woorden aan het letten ben.

'Heel goed! Ik ben niet per se bezig met het feit dat kunst los moet staan van z'n maker, maar ik ben gewoon niet iemand die kunst maakt om mensen kennis te laten maken met mij, of om iets van me te weten te komen.'

Hoe hou je dat in balans? Maken vanuit jezelf en tegelijkertijd jezelf ondergeschikt maken?

'Dat wat jij geloof noemt, dat religieuze, heeft natuurlijk alles

te maken met creativiteit. Ik weet niet of er een God is, en zelfs als ik dat wel weet schreeuw ik dat niet van de daken. Als God bestaat heeft 'ie ons echt niet nodig om dat onder de aandacht te krijgen. Creativiteit is scheppen en bouwen aan verbinding. En daarmee is creativiteit altijd een religieuze daad.'

Hoe bedoel je: bouwen aan verbinding?

'Ik bouw voort op de bijbel, maar ook op mijn voorouders en de cultuur waar ik vandaan kom, en op alle mensen die ik ontmoet heb. Ik bouw voort op kunstenaars en muzikanten die ik ken en die me inspireren. Zo verbind ik ze met elkaar. En daarmee besef ik dat ik het niet alleen doe. Alles wat ik maak komt voort uit werk van andere mensen, dat weer voortkomt uit werk van weer andere mensen.'

Je zingt in het Zeeuws. Is dat heel bewust?

'Het is bewust, maar het is ook fluïde. Dialect is in de basis volkstaal die vanuit de gemeenschap komt en per definitie fluïde is. Taal verandert, dialect dus ook lijkt me. En dialect heeft ook te maken met machtsverhoudingen. De vastgelegde taal is de taal van de meerderheid, en dus van de machthebber.'

Dus jouw zingen in dialect is een daad van verzet?

'Ja, eigenlijk wel. Het is een manier van kritiek geven op de heersende ideeën over hoe dingen zouden moeten zijn.'

Er is een stijgende populariteit voor nationalisme in de wereld, zeker ook in Nederland. Ben je niet bang dat je in die hoek geduwd wordt?

'Ik probeer daarvan weg te blijven. Laatst werd ik gevraagd om mee te doen aan iets dat over het Zeeuwse DNA zou gaan. Dat heb ik geweigerd. In tijden dat we een extreemrechtse regering hebben en nationalisme hoogtij viert, ga ik niet meedoen met iets waar het woord DNA in deze context gebruikt wordt. Woorden doen ertoe. Ik probeer de breedte op te zoeken en niet in dit *rabbithole* terecht te komen.'

Ben jij dan wel een echte Zeeuw?

'Zeeland is een marketingconcept. De Zeeuw bestaat helemaal niet. Het hele idee van een volk dat Zeeuws was, komt uit nazi-Duitsland. Die vonden de Zeeuw een mooi voorbeeld van hoe een mengvorm van verschillende rassen zou kunnen werken. Zie je hoe belangrijk taal is? De Zeeuw bestaat niet. Je kunt op zoek gaan naar het gezamenlijke verhaal van mensen die in Zeeland wonen. Het enige dat iedereen die in Zeeland woont bindt, is dat ze overal vandaan komen om er te werken. En dat is al eeuwen zo. Dus laten we het alsjeblieft niet hebben over de Zeeuw. Of de Gelderlander. Of de Limburger. Ze bestaan niet. En alleen al het op zoek gaan naar 'echte' en 'niet echte' is in wezen nazisme. Blijkbaar gaat het voortdurend om de vraag bij wie we vooral wél en níet horen. En dat is per definitie kolder.'

Je bent geen christen, je bent geen bekende zanger. Je bent geen trotse Zeeuw. Wat ben je wel?

'Ik ben een mens.' <<

tekst Franka Riesmeijer

Komend Hemelvaartweekend reist een groep jongeren vanuit Nederland naar Zürich, en verder.

In Zürich wordt 500 jaar Anabaptisme gevierd, georganiseerd door Mennonite World Conference. Aansluitend vindt de Global Youth Summit (GYS) plaats in het Duitse Schwäbisch Gmünd, niet ver van Stuttgart. Volgens de organisatie wordt dat een goede gelegenheid voor reflectie op hoe het geloof wordt beleefd in verschillende culturen, voor gebed en voor groeiend begrip voor elkaar, dankzij workshops.

Deze vijfde doopsgezinde wereldconferentie voor jongeren heeft als thema 'Geïnspireerd door liefde'. Voor de Nederlandse deelnemers organiseert Menno's Global Village (MGV) de reis en allerlei andere praktische zaken.

Op zaterdag 22 maart werd in Dopersduin ter voorbereiding een deelnemersdag gehouden. Voor sommigen bleek het een hele onderneming te zijn om in Schoorl

jongerenconferentie

aan te komen. Afgesproken was om treinreizigers in Alkmaar op te pikken en gezamenlijk de laatste kilometers te overbruggen. Maar helaas... De treinen reden wel, maar de auto bleef op zich wachten. Gelukkig was de ontvangst op het terras van Dopersduin met een perfect zonnetje een prettig eindpunt.

MGV en de deelnemers hebben met elkaar kennisgemaakt, serieuze zaken besproken en zich goed voorbereid. De planning voor het weekend (29 mei-1 juni) is nu rond. De reis start in Arnhem, waarna in het Duitse Karlsruhe de eerste stop zal zijn. Op donderdag wordt in Zürich kennisgemaakt met doopsgezinden uit verschillende landen en culturen. Volgens Marijne Stenvers van MGV zal dit voor veel gesprekken en gezelligheid zorgen, maar zal het ook confronterend zijn. Niet op een slechte manier, heeft ze benadrukt. Het is interessant en verruimend om jongeren te spreken die heel andere ervaringen hebben.

Een belangrijk onderdeel van het programma van het deelnemersweekend was de kennismaking van de reizigers onderling. Wie zijn ze, wat zijn hun verwachtingen en hun reiservaringen? Daarnaast was er tijd voor meerdere spellen. Mensen die *Expeditie Robinson* kennen, zullen bekend zijn met de uitdagingen. De jongeren gingen weliswaar niet naar een onbewoond eiland, maar kregen wel met verschillende uitdagingen te maken. Hoe goed kunnen zij puzzels oplossen, kunnen ze doorzetten en zijn ze bereid samen te werken? Hoewel bedoeld als competitie, werd er voornamelijk gelachen. Zo werd op het strand in Camperduin aan teambuilding gedaan. <<

Er reizen twee busjes naar de GYS en die zitten nog nét niet helemaal vol. Wil je mee? Neem dan snel contact op met Marijne en het MGV-bestuur via globalvillage@doopsgezind.nl.

Vlaag van hoop

‘Zouden wij mislukt zijn?’

foto Miguel Bruna

‘Vaak word ik overstelpt door twijfel. De wereld wordt opnieuw bedreigd. Zal het dan nooit veranderen?’

Dat vroeg Elie Wiesel zich af, toen hij in 1986 de Nobelprijs voor de Vrede kreeg.’

Zijn vragen zijn levende vragen, zeker nu, tachtig jaar na 1945. Ze houden ons bezig in dit jaar van gedenken. Een jaar waarin het woord genocide overal opduikt. Nee, de ene genocide is de andere niet, maar elke genocide is dodelijk. Wat daarna voortleeft is onmetelijk leed, in trauma's en hallucinaties, in bittere herinneringen en spoken voor de toekomst. Elie Wiesel overleefde de genocide van de nazi's. En hij sprak tegen het vergeten.

tekst Yko van der Goot

Het is zaak om niet te vergeten, want in de schreeuwelijke wereld van 2025 heerst weer de grote bek van de bullebak – van diverse herkomst. Hij verspreidt een wolk van hele leugens, halve waarheden en holle frasen. Hij kent geen twijfel, verklaart de oorlog aan alles wat hem in de weg staat, inclusief de democratie en de rechtstaat. ‘Wie zijn land redt, overtreedt geen enkele wet.’ Zo klinkt dreigend onheil. Van ploegscharen die worden omgesmeed tot zwaarden. Een omgekeerd visioen.

Etty Hillesum overleefde de genocide van de nazi's niet. In 1942 schreef ze in een brief over haar ervaringen in deportatiekamp Westerbork.² Over het niet te bevatten menselijk leed dat zich daar dagelijks voor haar ogen afspeelde. Om haar heen hoorde ze in alle toonaarden: ‘We willen niet denken, we willen niet voelen, we willen zo gauw mogelijk vergeten.’ En ze voegt eraan toe: ‘Het lijkt me toe dat dit een groot gevaar is.’

Dat er gegronde redenen zijn om te haten, zag Etty Hillesum ook wel. Maar, schrijft ze: ‘Ieder atoom haat aan deze wereld toegevoegd, maakt haar onherbergzamer dan zij al is. En ik meen dan ook, misschien kinderlijk, maar hardnekkig, dat deze aarde alleen weer iets bewoonbaarder zou kunnen worden door die liefde, waarover eens de Jood Paulus schreef aan de inwoners van de stad Corinthe, in het dertiende hoofdstuk van zijn eerste brief.’

Woorden van vrede. Woorden als verzet tegen het grote zwijgen. Woorden die een beroep doen op menselijkheid, desnoods op het laatste restje ervan, in jezelf en in de ander. Vanuit de overtuiging dat het anders kan.

Elie Wiesel zei: ‘Een vlaag van hoop, misschien van irrationele hoop, tilde ons op na de oorlog. We zeiden tegen onszelf: als we alleen maar erin slagen te getuigen van het verleden, zullen wij de toekomst redden.’

Het is de hoop dat er mensen zullen zijn die, moedig en integer, de wankelende mensheid redden van mislukking. Mensen die zich verzetten tegen de dood, tegen het vergeten. <<

1 Elie Wiesel, *Hoop, wanhoop en herinnering*, Hilversum 1987

2 Etty Hillesum, *Het werk 1941-1943*, Amsterdam, 2012

Ja, u leest het goed.
Ik neem afscheid.

Tot ziens!

Na ruim 35 jaar dienstverband bij de ADS gaat per 1 april mijn pensioen in. Dus als u dit leest is het ‘grote nietsdoen’ al begonnen – maar niet heus!

In het najaar van 1989 stuurde mijn vader, Kees van Duin, mij een knipseltje uit het Algemeen Doopsgezind Weekblad (ADW): ‘notulist gezocht’. Mijn ouders had ik namelijk verteld dat ik de intellectuele uitdaging zo miste. Want ja, als pianist, en wat later ook zangeres, was ik druk in de weer met optredens. Heel mooi werk, daar niet van, maar de hersenen wilden ook wel eens wat anders.

En zo is het gekomen. Al na een maandje op proef kreeg ik een vaste aanstelling voor 8 uur per week. Als notulist leerde ik alle geheimen van de ‘bruster’schap kennen. Ik zat bij de broederschapsraad, het dagelijks bestuur, de commissie ter uitdeling, het pensioenfonds, het college van curatoren van het seminarium en de broederschapsvergadering. Met Hans Veldt en Ed van Straten als opgeluchte collega's...

tekst Marijke van Duin

Omdat ik nooit uit de school klapte won ik gaandeweg het vertrouwen van toenmalig bestuurssecretaris Diny Stenvers, de moeder van Henk. Zij vroeg mij haar assistent te worden, en in 1995 stuurde ze mij als ADS-afgevaardigde naar een Europese oecumenische conferentie in Duitsland. De eerste in zijn soort over milieu en klimaat.

Daar gebeurde iets met mij. Ik was gefascineerd door de informatie over klimaatverandering, verstrekt door een expert. Teruggekomen schreef ik een verslag, dat ik op aanwijzing van Diny Stenvers ook naar de Raad van Kerken stuurde. Prompt werd ik uitgenodigd voor de werkgroep Kerk en Milieu van de Raad. Zo ging het balletje rollen, en werd gaandeweg een bal. In 1998 werd ik medeoprichter van het Europees Christelijk Milieunetwerk en was ik afgevaardigde bij de assemblee van de Wereldraad van Kerken in Harare, Zimbabwe. Daar wist Fernando Enns het Decennium ter Overwinning van Geweld aangenomen te krijgen.

afscheid

In 1999 volgde ik Beno Hofman op als hoofdredacteur van het ADW. Dat werd een veertiendaags blad, al was het eigenlijk nog steeds een krantje. Enige jaren later werd het een echt blad met de nieuwe naam *Doopsgezind NL*. Het hoofdredacteurschap paste goed bij mij en ik heb er enorm van genoten. Het lukte net in de krappe aanstelling van 9,5 uur per week, mede dankzij een fijne redactie en onvolprezen eindredacteur Ruth Winsemius. Na haar pensionering volgde ik haar in 2012 op als eindredacteur – tot nu toe! Het blad dat u nu in handen heeft is het laatste dat ik heb geredigeerd. Gelukkig heeft de ADS een prima opvolger voor mij gevonden in de persoon van Albertina Hoogenboom.

Nog even terug naar het verleden. In 2000 nodigde de Wereldraad van Kerken mij uit voor zijn klimaatwerkgroep. Aanleiding was de VN-klimaatop in november van dat jaar, die in Den Haag werd gehouden onder voorzitterschap van toenmalig milieuminister Jan Pronk. De leden van de klimaatwerkgroep konden als geaccréditeerd waarnemer deze toppen volgen. Het was mijn eerste ‘COP’; ik werd ondergedompeld in een ingewikkeld onderhandelingspel waarvan ik de spelregels pas zo'n vijf jaar later helemaal kon doorgronden.

Inmiddels ben ik 25 jaar waarnemer bij deze VN-toppen, en daar ga ik een boek over schrijven. Vandaar dus dat er de komende maanden geen sprake zal zijn van nietsdoen...

Tot ziens in de ‘bruster’schap! <<

foto Ramon Philippo

Het is prachtig deel uit te maken van een geloofs-gemeenschap die wereldwijd verspreid is.

Radicale liefde

Overall zijn mensen met wie je via het geloof verbinding hebt, maar die toch anders kijken naar de wereld en die anders beleven. Dan is het verfrissend om af en toe te proberen te kijken vanuit de ogen van zo'n ander. En dat kost moeite – doopsgezinden geloven in vele talen!

Ik spreek geen Spaans, en Cindy is onzeker in het Engels. Dankzij onze gedeelde doperse achtergrond en de betere vertaal-apps lukt het elkaar te begrijpen. We hebben elkaar ontmoet tijdens een conferentie van doopsgezinden in El Salvador. Zij valt op door haar grote vriendelijkheid en de vurigheid die ze uitstraalt zodra ze voor een groep staat.

Cindy Alpizar (48 jaar) is docent aan Semilla, het doopsgezind seminarium in Latijns-Amerika. Docenten geven er onderwijs aan inheems-Guatemalteekse zondagsschoolleiders tot en met masterstudenten. Het seminarium bedient alle landen van Midden-Amerika en daar voorbij. Cindy onderwijst diverse praktisch-theologische vakken, naast bijbelse theologie, ecologische theologie en feministische theologie. Behalve docent is ze ook voorzitter van het Semilla-bestuur en coördinator van MTAL, een sterk netwerk van vrouwelijke theologen in Latijns-Amerika. Ze woont in Costa Rica.

In juni komt ze samen met een groep doopsgezinde vertegenwoordigers uit Latijns-Amerika

naar Nederland, op uitnodiging van de stichting Doopsgezinde Geloofsopbouw en Solidariteit (DGS). Ze reist na de bijeenkomsten rond vijfhonderd jaar doperdom vanuit het Zwitserse Zürich naar Nederland, en schuift dan aan bij de *Believers Church Conference*. Dat is een gezamenlijke conferentie van het doopsgezind seminarium en het baptistenseminarium, in Mennorode, Elspeet. Het thema van die conferentie is '*radical renewal*'. Mijn eerste vraag ligt dus voor de hand.

Cindy, zijn dopers volgens jou nog radicaal in hun geloof?

'Daar houd ik me wel aan vast, ja, in mijn prediking en onderwijs. En elke dag probeer ik de navolging van Jezus te leven. Want ik geloof dat hij met zijn radicale liefde

tekst Iris Speckmann

een groot voorbeeld is geweest. Vanwege die liefde zijn we hier nu. Er is steeds meer geweld in de wereld. Ik geloof dat het enige dat de destructieve krachten en de dood in de wereld kan stoppen een wereldwijde gemeenschap is van mannen en vrouwen die trouw zijn aan die navolging van liefde, vergeving en opoffering. Dat radicalisme moet ons hart doordringen. Zo begrepen de eerdere generaties doopsgezinden het en zo zouden we vandaag de dag moeten leven. Om het met de apostel Paulus te zeggen: 'We hebben niet alles bereikt, maar we moeten ons blijven inzetten'.

Ware liefde is ons leven geven voor een ander. We moeten wandelen in de Geest om goed met mensen om te gaan – dat is ware spiritualiteit. Maar in de huidige tijd en context is het werken tegen de stroom in. Als ik naar mijn eigen regio kijk, dan is de kerk individualistisch en soms zelfs egoïstisch, wraakzuchtig en gewelddadig geworden. Doopsgezinden zijn radicaal in hun geloof, maar er zijn bij ons landelijk en regionaal nogal wat voorgangers en leiders die in naam doopsgezind zijn, maar hun wortels hebben in een andere vorming. Zij houden er een andere theologie op na die niet voldoende op Jezus georiënteerd is. Dat is in feite een gebrek aan, of een falen van, de doopsgezinde identiteit. Onder onze leiders is sprake van veel jaloezie en een gevecht om posities en invloed. Godzijdank zijn er altijd mannen en vrouwen die wel

foto Linda Shelly

Cindy Alpizar

ecotheologie is het werk van de doopsgezinde ecooloog en zending Juliane Morillo uitdagend. Ze roept in eenvoudige, directe taal op tot serieuze toewijding aan zorg voor de schepping. Ze spreekt zich ook uit voor de bescherming van mensen die het regenwoud en land verdedigen in Colombia, waar zij woont. Verder is het werk van de doopsgezinde schrijver Carlos Martinez heel actueel voor het denken over doopsgezinde diepgang en identiteit, net als het werk van Daniël Shipani. Die laatste heeft inmiddels meer dan vijftwintig boeken geschreven over allerlei verschillende onderwerpen, zoals pastorale psychologie en bijbelse theologie. Tot slot is de bundel van MTAL heel belangrijk, waarin we devoties (korte meditaties) hebben verzameld van wel driehonderd Latijns-Amerikaanse vrouwen. Die bundel biedt een geweldig beeld van wie we zijn, hoe we geloven en leven, en van onze spiritualiteit en zending.

Ik zie erg uit naar de ontmoetingen in Zürich en in Nederland. Ik hoop dat het goede gelegenheden zullen zijn om met elkaar te onderscheiden wat God van ons vraagt, en dat taal- en cultuurbarrières zullen worden weggenomen. Ik hoop op een frisse duik in Gods aanwezigheid, met zoveel reisgenoten! <<

Meer informatie over de Believers Church Conference: 1 tot 4 juni 2025 in Mennorode, believerschurchconference.com.

toegewijd zijn, in de overtuiging dat God ook óns roept om hervormingen door te voeren, om te beginnen in ons hart.'

Wat is de grootste uitdaging in Midden-Amerika volgens jou?

'Twee dingen. De grootste uitdaging is geweld; geweld dat zich uitbreidt en steeds meer verschillende vormen krijgt. Geweld binnen het gezin, op straat, tegen kinderen, geweld dat voortkomt uit drugshandel en bendeoorlogen. Zelfs de kerk speelt een rol in het geweld, zet aan tot religieus geweld. Daarnaast is er veel armoede. Veel gezinnen raken economisch achterop, en dat leidt tot drugsverslaving, prostitutie en misbruik. Als kerk moeten we aandacht hebben voor slachtoffers, voor hun genezing en herstelprocessen. Maar we zouden ons ook meer moeten inzetten voor preventie, training en onderwijs.'

Wat zijn volgens jou inspirerende bronnen? Wie zijn de mensen die we zouden moeten lezen, of leren kennen?

'We gebruiken op Semilla nog vaak boeken van de doopsgezinde missioloog John Driver, ook al zijn die al wat ouder. Op het gebied van

'Grootste uitdagingen: geweld en armoede'

foto Pawel Janiak

In de rubriek media & cultuur verschijnen besprekingen van boeken, muziek, films, tentoonstellingen en andere culturele uitingen.

BOEK

wereldhistorie

Fin de siècle

Met *Phoenix* is Bert Wagendorp een meerdelige serie romans begonnen rond de fictieve figuur Abel Sikkink. Een serie die zich afspeelt in de historische werkelijkheid van de tweede helft van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste.

Al eerder heeft de (sport)journalist en columnist laten zien dat hij een goed verhalenverteller is, getuige zijn (korte) verhalen, verzamelde columns en diverse romans. Zijn werk is beeldend: de wielrennersroman *Ventoux* liet zich immers prachtig verfilmen. En het is in-voelend, betrokken en in staat om grote gebeurtenissen in de wereldgeschiedenis te verbinden met persoonlijke, 'kleine' verhalen.

Dat is ook het recept van de romanreeks rond Abel Sikkink, in de vorm van memoires die deze aan het eind van zijn veelbewogen leven schrijft. Het relaas begint bij een haast vergeten gebeurtenis en ontvouwt zich tot een spannend en avontuurlijk verhaal dat meebeweegt met de grote hoogten en dieptepunten van de tweede helft van de negentiende eeuw.

Vanuit de armste uithoeken van een overbevolkt Europa komt een grote emigratiestroom op gang naar nieuwe oorden, met mogelijk een betere toekomst. Ook de kleine Abel Sikkink gaat scheep: naar Amerika, samen met zijn familie en nog 84 andere dorpsgenoten. Een noodlottige reis die uitmondt in een ramp op Lake Michigan, waarbij 74 Winterswijkers verdrinken – de familie van Abel inclusief. Alleen doen Abels chaotische verwerkingsdromen van deze traumatische gebeurtenis het vermoeden ontstaan dat zijn kleine broertje het mogelijk overleefd heeft. En ook al zijn daar nauwelijks reële aanwijzingen

voor, toch blijft dit verlangen, deze hoop hem gedurende de rest van zijn leven vergezellen. Misschien wel als een motor voor wat hij als kleine weesjongen allemaal in dit nieuwe land weet te bereiken.

Uiteindelijk, geholpen door wat gelukkige omstandigheden, wordt de jonge Abel journalist, net als Wagendorp. Als journalist ben je een geweldige toeschouwer en getuige van wat er aan nieuws om je heen gebeurt. Met elke keer de vraag: wat vermeld je, wat voel je erbij, en wat vertellen de mensen die deel uitmaken van de geschiedenis? Maar ook: wat kan en moet je vertellen aan de lezers die op afstand van het nieuws leven?

En, niet onbelangrijk, de eigenaar van het medium – je opdrachtgever – wil dat jij, naast het aanleveren van *scoops*, schrijft met alle ranzigheid en sjeu die de verkoopcijfers tot grote hoogten zal opstuwten.

Abel maakt kennis met een andere Achterhoekse jongen, Kalle, naar wie het tweede deel van de reeks genoemd is. Kalle wordt zijn beste vriend en journalistiek kompaan. Hij is zich aan het ontplooiën als fotograaf, in een tijd waarin de fotografie transformeert van een instrument voor een statig familieportret voor de *happy few*, tot een flexibel en voor de journalistiek inzetbaar instrument. Terwijl de beschrijving van een gebeurtenis belangrijk blijft, biedt een bijpassend beeld veel extra's. Ik denk dat wij ons niet meer kunnen voorstellen wat de impact was van die eerste beelden.

In het derde deel, *Paris*, gaan we met Abel en Kalle naar Parijs. In deze metropool zijn zij (en wij) er in de late negentiende eeuw getuige van hoe onze moderne

Europese wereld zich ontwikkelt. Zowel op het gebied van kunst en cultuur, als politiek, oorlog en vrede – teveel om op te noemen.

Wagendorp laat ons genieten van zijn kennis en belezenheid. Alleen moet hij wel een beetje oppassen dat zijn verhaal er niet onder bezwijkt.

Geert Brüsewitz

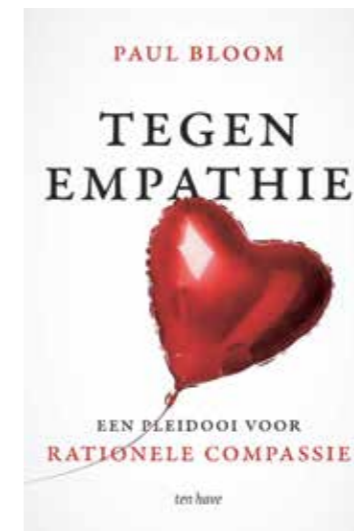
De memoires van Abel Sikkink (*Phoenix, Kalle, Paris*), Bert Wagendorp, uitgeverij Pluim, € 24,99 – € 26,99

compassie

Irritant Amerikaans

Een intrigerende titel: *Tegen empathie. Een pleidooi voor rationele compassie*. Helder, compact, het schept verwachtingen. Bloom maakt die verwachtingen echter niet waar. Zijn pleidooi is warrig en verschrikkelijk Amerikaans. Niet alleen hanteert hij die typische Noord-Amerikaanse populairwetenschappelijke schrijfstijl waarbij je overweldigd raakt door de opeenstapeling van 'persoonlijk voorbeeld' na 'persoonlijk voorbeeld' – al zijn voorbeelden zijn ook typisch voor de Verenigde Staten. Dit begint na een aantal bladzijden al te irriteren. En na enkele hoofdstukken wordt het een worsteling om het lezen vol te houden.

Bloom veronderstelt daarnaast dat de lezer zijn eerdere werk uit het hoofd kent. Hij citeert tegenstanders zonder de inhoud van zijn eigen stellingen weer te geven. Daar komt nog bij dat een groot deel van de (merendeels) politieke voorbeelden over empathie versus compassie nu in een grimmig daglicht staan, gezien de huidige ontwikkelingen in de Verenigde Staten. Als hij op pagina 267 stelt:

'En recentelijk heeft er een diepgaande verandering plaatsgevonden in de wijze waarop mensen uit mijn eigen cultuur transgenders behandelen. We zijn er 'real time' getuige van hoe morele vooruitgang plaatsvindt', dan staat de opvatting van wat 'morele vooruitgang' voor de machthebbers van nu is, loodrecht tegenover Blooms' opvatting. Wrang genoeg versterkt dit soort voorbeelden tegen de achtergrond van de huidige politieke omwenteling zijn warrige pleidooi voor rationele compassie eigenlijk meer dan zijn eigen argumentatie. Het onderzoek naar empathie versus (rationele) compassie is boeiend en belangrijk, juist nu. Het verdient echter een leesbaarder pleitbezorger dan dit boek van Bloom.

Wieteke van der Molen

Tegen empathie. Een pleidooi voor rationele compassie, Paul Bloom, uitgeverij Ten Have, € 24,99

EXPOSITIE

interbellum God krijgt de schuld

De Eerste Wereldoorlog heeft grote impact gehad. Op alles en iedereen. En waar impact is, is *coping*. Hoe ga je om met wat er is gebeurd? Als je verward bent, in de rouw? Als zekerheden wegvallen,

rook de puinhopen blootlegt? *Tussen hemel en oorlog* is een tentoonstelling over kunst en religie in het interbellum, de periode tussen de twee wereldoorlogen. De verzameling kunstwerken, van onder anderen Wassily Kandinsky, Charley Toorop, Carel Willink en Max Beckmann, geven iets weer van zoeken en vinden. Soms van totale destructie van de kunstenaar zelf, of van diens wereldbeeld. Spiritualiteit en religie spelen een rol in alle verhalen. Het werk 'De boerin' van Gustave Van de Woestyne is een goed voorbeeld van Interbellumkunst. Hij vluchtte naar Engeland, keerde later terug naar België en zocht naar religieuze en spirituele waarden in de nieuwe wereld. De tijdloze ziel van het platteland, de mix tussen natuurlijk en bovennatuurlijk. Een boerin als Maria.

Ook twee werken van Max Beckmann maken indruk. Waar Beckmann vóór 1914 geloofde dat oorlog de wereld kon zuiveren van ongelijkheid en decadentie, doet WO I heel veel met hem. Hij werkte als medicus tijdens de oorlog en kwam gedisilluseerd terug. Hij was boos op God, want hoe kon Hij dat laten gebeuren? Beckmann maakte twee litho's over de naoorlogse chaos in Berlijn, gebaseerd op de lijdensweg van Jezus.

De tentoonstelling is thematisch sterk en er hangt heel veel moois. In de huidige tijd, waar verwarring en onzekerheid aan de orde van de dag zijn, is het troostrijk dat de verbeelding nog altijd sterker lijkt dan de ergste ellende.

Kalle Brüsewitz

Tussen hemel en oorlog, Museum Catharijneconvent, Utrecht, t/m 15 juni

Gustave van de Woestyne, 1926

Spraakwonder

tekst Christiane Karrer

Taal wordt in het Oude Testament meestal geassocieerd met volk. Een goed voorbeeld vinden we in het boek Esther.

De Perzische koning met wie Esther trouwt, geeft zijn bevelen in brieven door aan het hele rijk. *'Hij stuurde brieven naar alle provincies van zijn rijk, naar elke provincie in haar eigen schrift en naar elk volk in zijn eigen taal.'* Bij de inhoud van de brief hoorde dat ieder mens *'de taal van zijn eigen volk moest spreken'*.

(onder meer Esther 1:22)

Het boek Esther is weliswaar geen historisch document, maar er zijn wel kenmerken van de Perzische heerschappij in terug te vinden. Het was een multicultureel, groot rijk waarin beleid gemaakt werd dat rekening hield met de diversiteit in taal, schrift, geloof en wet. Daardoor was het de vele onderworpen volkeren veroorloofd vast te houden aan belangrijke aspecten van hun eigen identiteit. Tenminste, als zij strict loyaal bleven en belasting betaalden aan de Perzische heersers.

Mede daarom worden in de bijbel de Perzische koningen positiever afgeschilderd dan andere buitenlandse koningen. De joodse bevolking was binnen dit grote rijk een kleine gemeenschap met een zeer beperkte autonomie. En deze gemeenschap was ook nog onderverdeeld in groepen met

uiteenlopende geschiedenis en interesses. De behoefte aan het behoud van de eigen identiteit was groot. Uit deze tijd stamt de eerste tekst over een vertaling van de Tora. Die werd in het Hebreeuws aan het volk voorgelezen, maar vervolgens naar het Aramees – *lingua franca* in het Perzische rijk – vertaald, zodat mensen hem konden begrijpen. (Nehemia 8)

Identiteit en taal

In heden en verleden hebben veel mensen die uitgedaagd worden door het leven in een andere cultuur, vragen als: Wie ben ik in deze vreemde omgeving? Bij welke gemeenschap hoor ik? Zullen onze kinderen nog zo spreken en leven als wij? Of verdwijnen zij in een grote, gemengde massa? Wie geeft dan nog door wat belangrijk en mooi is in onze traditie?

Onder migranten leeft, net als onder andere inwoners, de

behoefte aan een gemeenschap waarin men zich erbij voelt horen en even 'gewoon' kan praten. Zodat gevoelens uitgedrukt kunnen worden, herinneringen oproepen en iemand de grappen begrijpt... Voor die verbinding met de eigen wortels is met name de moedertaal belangrijk.

Een indrukwekkend voorbeeld heb ik in mijn werk als predikante beleefd. Ik ben zelf migrant in Nederland: mijn moedertaal is Duits. Daarom kreeg ik de taak ook kerkdiensten in het Duits te houden. De meeste bezoekers waren migranten die soms al meer dan twintig jaar in Nederland woonden. Uiteraard spraken zij vloeiend Nederlands. Maar ik heb mensen zien huilen omdat ze een bijbeltekst na lange tijd weer in het Duits hoorden, en wij samen het Onze Vader in het Duits baden. Ook spiritualiteit is diep met onze moedertaal verbonden!

Vreemden buitensluiten?

Volgens de bijbel zat bij de joodse bevolking de angst voor het verlies van hun identiteit diep, en werd dat meestal als een gevaar voor het geloof gezien. Maar Nehemia – stadhouder van Judea in Perzische tijd – drukt het anders, meer politiek-pragmatisch uit: *'Ik kwam erachter dat er Joden met vrouwen uit Asdod, Ammon en Moab getrouwd waren, en kinderen hadden van wie de helft Asdodisch of de taal van een ander volk sprak, maar geen Judees.'* (Neh 13:23,24)

Als een gemeenschap de eigen identiteit wil bewaren, moet dan wie als vreemd geldt – een andere taal spreekt, een andere godsdienst heeft – buitengesloten worden? Ten tijde van Nehemia was er een verbod om met vreemden te trouwen. In Ezra 9-10 wordt

Cornelis Anthonisz.
Val van de toren van Babel, 1547
Rijksmuseum Amsterdam

zelfs de *'scheiding van vreemde vrouwen en hun kinderen'* geëit. Daarvoor wordt een gebod uit Deuteronomium 7:3,4 aangehaald en opnieuw geïnterpreteerd. De eis om vreemden buiten te sluiten is ook in de Nederlandse samenleving genoegzaam bekend. Moeten Nederlanders die 'gewoon' willen leven inderdaad beschermd worden voor alle vreemden? Een voorbeeld voor dit beleid, gericht op taal, is aan de universiteiten zien. Er mogen nu minder buitenlanders hier studeren, en het gebruik van Engels in het onderwijs – veelal net ingevoerd – wordt weer sterk ingeperkt.

Samenleven met vreemden

Is exclusiviteit dan de oplossing om de angst voor verlies van de eigen identiteit in te perken? Gelukkig zijn er ook andere geluiden, toen en heden. Een bijzonder belangrijk voorbeeld in de bijbel is te lezen in Leviticus 19. In dit hoofdstuk uit de Tora worden onder het motto *'wees heilig, want ik, de Heer, jullie God, ben heilig'* fundamentele wetten voor Israël overgeleverd. Daarbij hoort een aantal sociale geboden die als bescherming bedoeld zijn voor *'de armen en de vreemdelingen'* (vers 10). Ook Jezus' gebod *'heb je naaste lief als jezelf'* staat in dit hoofdstuk (vers 18). Minder bekend is dat daaraan een paar verzen later wordt toegevoegd: *'Iemand die als vreemdeling in jullie land verblijft, mag je niet onderdrukken. Behandel vreemdelingen die bij jullie wonen als geboren Israëlieten. Heb hen lief als jezelf, want jullie zijn zelf vreemdelingen geweest in Egypte. Ik ben de Heer, jullie God'* (verzen 33,34). Ook Jezus leert dat 'de naasten' niet alleen mensen uit eigen volk zijn, en handelt daarnaar.

In de twee bijbelverhalen waarvan het thema expliciet 'taal' is, komt aan de orde hoe we met de vele verschillen tussen mensen kunnen omgaan en wat de gevolgen daarvan zijn. In het bekende verhaal over de toren van Babel wordt de grote diversiteit beschreven als Gods wil (Genesis 11:1-9). Het gevolg is dat de mensen elkaar niet kunnen verstaan en hun gemeenschap daardoor verstoord raakt. Elkaar kunnen verstaan zou afhankelijk zijn van het spreken van één taal, zoals het in een 'oertijd' was. Het is dus geen wonder dat mensen er behoefte aan hebben om in een gemeenschap met één taal en cultuur te leven, en wie anders is dikwijls buitensluiten.

Daarentegen wordt in Handelingen 2 over een spraakwonder verhaald dat een duidelijke tegenpool vormt voor de spraakverwarring in Genesis 11. Vele mensen zijn in Jeruzalem, *'afkomstig uit ieder volk op aarde'*, en horen de discipelen, allen Galileeërs, spreken. En ze verstaan hen! Maar niet omdat ze allemaal weer één taal zouden spreken. Veeleer hoort iedereen zijn eigen moedertaal. Door Gods Geest die allen vervult, worden alle verschillen gerespecteerd en ieder in eigen taal aangesproken en geraakt.

Op deze manier ontstaat een nieuwe gemeenschap waarin het mogelijk is inclusief te leven én de eigen identiteit te bewaren. De eenheid in de gemeenschap berust op het geloof, en dat versterkt juist het respect voor alle verschillen. Denk bijvoorbeeld aan Paulus' beeld van het lichaam van Christus, waarvan alle ledematen noodzakelijkerwijs verschillend moeten zijn! <<

Christiane Karrer is docent bijbelse theologie aan het doopsgezind seminarium

Babel of Jeruzalem?

*Nkolo azwa lokumu, memuji Tuhan,
alabar al Señor, praise the Lord...*

tekst Henk Stenvers

Ere aan God' – in respectievelijk Lingala, Indonesisch, Spaans en Engels! In Mennonite World Conference (MWC), onze wereldgeloofsgemeenschap van Doopsgezinden, Mennonites, Mennonite Brethren, Brethren in Christ, Meserete Kristos en andere Anabaptisten, worden in totaal 48 verschillende talen gesproken. Van Xhosa (Zuid-Afrika en Zimbabwe) tot Guarani (Paraguay), van Nederlands tot Japans, van Amhaars (Ethiopië) tot Portugees. Hoewel gekozen is voor het gebruik van drie standaardtalen tijdens bijeenkomsten, namelijk Frans, Spaans en Engels, wordt het Onze Vader door ieder in de eigen taal gesproken. Het gevolg is een kakofonie van hetzelfde gebed in vele andere en voor mij onbekende talen.

En toch, zeker bij het Onze Vader spreken we als een eenheid, in alle diversiteit. Zoveel nationaliteiten en zoveel verschillende talen, met allemaal hun eigen(aardig)heden en met allemaal verschillende woorden voor God – het is net een prachtig stuk muziek. Verschillende klanken die harmonieus samenkomen. Een geheel dat meer is dan de afzonderlijke delen, en dat daarmee spreekt over iets waarvoor woorden eigenlijk altijd tekortschieten.

Wij zijn ook een stukje van het mozaïek

Moeite elkaar te begrijpen

Dat klinkt natuurlijk allemaal heel mooi, maar aan die veelheid van talen zit ook een andere kant. We hebben moeite elkaar te begrijpen. Dat heeft niet alleen te

maken met de gesproken talen, ook de geloofstalen kunnen behoorlijk verschillen. En ook daarin kunnen we elkaar soms moeilijk verstaan. Wij vinden het al moeilijk om over God en geloof te spreken in het Nederlands. Wat vergt het dan wel niet om daarover in verschillende talen te praten?

Het heeft te maken met de manier waarop de bijbel wordt gelezen en geïnterpreteerd. Is het een boek waarin alles wat is beschreven ook letterlijk zo is gebeurd? Of is het een boek dat je in de context en cultuur van de tijd waarin het geschreven is moet plaatsen? Zijn de wonderen van Jezus allemaal echt gebeurd, of zijn het verhalen met een diepere betekenis? Is de tekst door God gedictieerd? Of is het boek geschreven door door de Geest geïnspireerde mensen in hun eigen tijd? En zo kunnen we nog wel even doorgaan.

Culturele taal

Om het nog gecompliceerder te maken is er naast spreektaal en geloofstaal ook nog iets als culturele taal – laten we het maar even zo noemen. Die heeft betrekking op hoe we met elkaar omgaan, en op lichaamstaal. Nederlanders en Duitsers staan er bijvoorbeeld om bekend dat ze heel direct zijn, wat Afrikanen en Aziaten dan weer als onbeschoft en respectloos ervaren. Afrikanen zullen veel meer woorden gebruiken om hun mening kenbaar te maken. Terwijl een Aziat in een vergadering niet snel zijn of haar precieze mening zal geven.

Ook gaan culturen heel verschillend om met de positie van de voorzitter. Sommigen – Europeanen – hebben geen enkele moeite met het tegenspreken van de voorzitter; anderen zien dat als zeer respectloos. En dan generaliseer ik hier ook nog, want binnen Europa, Afrika, Noord- en Zuid-Amerika en Azië zijn

grote onderlinge verschillen. Vergaderen in zo'n interculturele setting met zoveel verschillende talen is een uitdaging op zich. Dat vergt een goede voorbereiding en kennis, naast openstaan voor en alertheid op al deze verschillen. Zeker vergaderen via Zoom is heel moeilijk, zo niet onmogelijk, omdat je de lichaamstaal van de mensen die niet zo direct zijn, niet ziet, en je de contacten buiten de vergadering mist.

Gedeelde overtuigingen

Het is een uitdaging om desondanks toch een wereldwijde gemeenschap te zijn, een *communion*. Want zo ziet MWC zichzelf graag. Een gemeenschap van gelovigen die staan in de traditie van het anabaptisme. Gelovigen die met respect voor alle diversiteit een eenheid willen zijn, en daarmee grenzen van nationaliteit, kleur, taal, cultuur, sociale klasse, zelfs van theologie en ethiek overschrijden. Om daarmee voor de wereld te getuigen dat een vreedzame samenleving in alle diversiteit mogelijk is.

Een terechte vraag daarbij is: maar wat bindt ons dan, wat houdt ons bij elkaar? Zeker in een geloofsfamilie waarin afscheiding eerder gewoonte dan uitzondering was – en soms nog is – is die vraag heel actueel. Eind vorige eeuw is hierover door de lidkerken gesproken tijdens een proces van dertien jaar. Uiteindelijk heeft de General Council in 2006 in Pasadena unaniem een document aangenomen dat in zeven stellingen de *Shared Convictions** – gedeelde overtuigingen – beschrijft. Dat zijn overtuigingen over God, Jezus, Heilige Geest, bijbel, vrede, vieren en de wereldwijde geloofsgemeenschap. Deze zeven overtuigingen

worden door elke geloofsgemeenschap die lid is van MWC onderschreven, al zullen er zeker verschillende interpretaties zijn.

Verschillen waarderen

De *Shared Convictions* bevatten voor sommigen, zeker hier in West-Europa, geloofstaal die ze niet dagelijks zullen gebruiken. Voor anderen is de taal veel toegankelijker. Het zijn woorden die ons wereldwijd verbinden. Zoals gezegd zijn er veel andere zaken waar per regio of per denominatie, en soms zelfs per gemeente, verschillend over wordt gedacht. Natuurlijk kan daar binnen MWC over gesproken worden. Maar er worden geen publieke standpunten over ingenomen, omdat we het er niet over eens zijn. Altijd zullen we blijven terugrijpen naar de zeven *Shared Convictions*: daar zijn we het wél over eens.

Naarmate ik langer bij MWC betrokken ben, heb ik geleerd open te staan en waardering te hebben voor de culturele verschillen en de andere manieren van omgaan met het geloof, én voor de soms diepe wijsheid die in andere culturen te vinden is. Ik kan weleens een beetje jaloers zijn op de openheid waarmee anderen over hun geloof spreken, zonder de terughoudendheid die wij hier in Nederland zo kennen. Ik kan genieten van de liederen die in andere talen worden gezongen, al zijn de teksten niet altijd helemaal volgens 'onze' theologie, al duren ze lang en wordt erbij gedanst. Wij zijn óók een stukje van het mozaïek. Samen met al die andere kleurrijke stukjes vormen we een prachtig geheel, een glimpje van wat bedoeld wordt met het Koninkrijk van God. <<

Henk Stenvers is president van Mennonite World Conference

* De *Shared Convictions* zijn te lezen op: <https://mwc-cmm.org/en/shared-convictions>

foto Henk Stenvers

foto Whindi Asari

Doopsgezinde geschiedenis

In het Allard Pierson in Amsterdam bevindt zich de Doopsgezinde Bibliotheek, een voor het dopers erfgoed belangrijke wereldwijd bekende verzameling drukken, handschriften en archivalia.

Hanna Melse is erfgoedsspecialist bij Museum Catherijneconvent en coördinator van het Doopsgezind Erfgoedcentrum

Gwendolyn Verbraak is conservator kerkgeschiedenis en esoterie bij het Allard Pierson

beeld v.l.n.r.
Huwelijksgedicht door Leendert van Velsen, 1772.

Schetsboek met potloodtekeningen van buitenplaatsen, mogelijk gemaakt door Hermanus Craandijk ± 1858

Uit *Daut Schultebott. Einakter*, J. Janzen

De collectie is in bruikleen gegeven door de doopsgezinde gemeente Amsterdam en wordt nog steeds aangevuld. Naast aankopen van primaire en secundaire literatuur, mogelijk gemaakt door financiële steun van de bruikleengever, ontvangt de bibliotheek ook schenkingen van doopsgezinde families en predikanten. Recentelijk zijn twee nieuwe archieven toegevoegd, met boeiend en divers materiaal dat het verleden tot leven brengt.

Archief Johanna Kuiper

Op 13 december 2024 hebben de erfgenamen, vertegenwoordigd door de oudste kleindochter Felice Veenman-Schipper, het archief van Johanna Kuiper (1896-1956) overgedragen aan de Doopsgezinde Bibliotheek. De kern van dit archief bestaat uit 178 Duitstalige brieven die Kuiper tussen 1925 en 1956 schreef aan haar hartsvriendin in Duitsland, Hilde Völger. Kuiper was afkomstig uit een vooraanstaande doopsgezinde predikantenfamilie in Amsterdam en was zelf ook doopsgezind gedoopt. Zij verzorgde in haar onderhoud door het schrijven van kinderboeken en twee jeugdbijbels. Ze was een voorvechter van de vrije liefde en kreeg ongetrouwd twee kinderen. Later trouwde zij met dominee Klaas Abe Schipper. Voor hun verzetswerk tijdens de Tweede Wereldoorlog ontving het echtpaar postuum de Yad Vashem-onderscheiding. De brieven vormen de belangrijkste bron voor de biografie van Johanna Kuiper, geschreven door J.J.F. van Melle: *Gedurfd Leven* (2024). Naast persoonlijke details over haar bewogen leven bevatten ze ook reflecties op historische gebeurtenissen, zoals de Tweede Wereldoorlog en de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog.

Familiearchief Craandijk

Op 7 februari 2025 is het familiearchief Craandijk overgedragen aan de Doopsgezinde Bibliotheek. De doopsgezinde familie Craandijk woonde oorspronkelijk in het stadje Vreden in Westfalen. Rond 1650 vestigde Dirck Janszoon Craandijk zich in Amsterdam, waar hij op 8 november 1663 in ondertrouw ging met Fijne Jans, eveneens doopsgezind en afkomstig uit Almelo. Gezien de banden met zowel het doperdom als Amsterdam, was de Doopsgezinde Bibliotheek een passende eindbestemming voor het archief. Het familiearchief is generaties lang bewaard gebleven en werd door Maria Isa Craandijk, de moeder van de schenker Paul Wolff, zorgvuldig aangevuld. De collectie omvat een afwisselende selectie documenten uit de periode 1772-1954 van en over de families Craandijk, Vissering, Coppenaar en andere verwante families, veelal uit Amsterdam. Er zijn bijvoorbeeld (gelegenheids)gedichten, schetsboeken, foto's,

foto's Doopsgezinde Bibliotheek, Allard Pierson

akten, plattegronden, stambomen en een dagboek in opgenomen. Vóór de overdracht was het archief al omgepakt en uitgebreid geïnventariseerd door Hans van Felius in het Noord-Hollands Archief, waar het tijdelijk werd bewaard.

Handgeschreven preken

Het grootste deel van de doopsgezinde archieven in het Allard Pierson bestaat uit handgeschreven preken (bundels) van Nederlandse doopsgezinde predikanten, die meestal afkomstig zijn uit de collectie van de doopsgezinde gemeente Amsterdam. Toen in 1968 de Doopsgezinde Bibliotheek in bruikleen werd overgedragen aan de Universiteitsbibliotheek (UB) Amsterdam – nu Allard Pierson – werd ook het theologische gedeelte van het archief meegegeven. Het andere deel ging naar het Stadsarchief. Een van de oudere verzamelingen die naar de UB Amsterdam kwam, is van Johannes Stinstra (1708-1790), predikant te Harlingen. Zijn preken dateren uit de periode 1731-1778, met een onderbreking in 1742-1757 toen hij jarenlang geschorst was door de Friese Staten. Hij werd er namelijk van verdacht te sympathiseren met het socinianisme, een religieuze beweging die een rationalistische benadering van het geloof voorstond en onder meer de leer van de Drie-eenheid bestreed. Vanwege hun opvattingen werden de aanhangers vervolgd, ook in de relatief verdraagzame Republiek. <<

Het Erfgoedcentrum van de ADS maakt doopsgezinde gemeenten en particulieren wegwijs bij vragen omtrent archieven. De vroegere Commissie tot de Archieven is tegenwoordig opgenomen in het Erfgoedcentrum. Heeft u vragen over het onderbrengen van archiefmateriaal van predikanten in uw familie, of over het archief in uw vermaning? Neem dan contact op via erfgoedcentrum@ads.nl.

Plautdietsch

Al vierhonderd jaar communiceren Mennonieten met elkaar in één taal, het Plautdietsch. Deze minderheidstaal wordt nog steeds gesproken door 400.000 mensen, verspreid over de hele wereld. Vervolgd om hun geloof vluchtten zij steeds naar andere landen en leefden voort in besloten dorpsgemeenschappen. Er is meestal sprake van meertaligheid, maar in Zuid-Amerika leven nu nog zo'n 100.000 Mennonieten voor wie Plautdietsch de enige taal is. Deze taal, een oostelijke variant van het Nederduits, dankt zijn ontstaan aan volgelingen van Menno Simons die zich in de zestiende eeuw in de Weichseldelta bij Danzig vestigden om de ondergelopen polders weer in cultuur te brengen.

Al vanaf de dertiende eeuw gebruikte de Hanzehandel een vergelijkbare platte taal als *lingua franca*. Maar de Mennonieten vermengden hun eigen dialecten met het plaatselijk gebruikte West-Pruisische dialect, en zo ontstond het Weichselplatt of Plautdietsch. Uiteraard zijn er in de loop der tijd meerdere varianten ontstaan, maar men verstaat en begrijpt elkaar. Pennsylvania Dutch van de Amish behoort overigens niet tot het Plautdietsch. Dat is een taalvariant zonder Nederlandse maar met veel Zwitserse inbreng.

Om het Plautdietsch in ere te houden zijn in diverse landen verenigingen opgericht. De bijbel en liedboeken zijn vertaald en er worden woordenboeken, boeken met rijmpjes en verhalen uitgegeven. Zie bijvoorbeeld de website plautdietsch-freunde.de. Nieuwsgierig geworden naar de klank? Het Mercator Kennis Centrum in Leeuwarden deed in 1991/92 onderzoek naar het Plautdietsch en nam interviews op met Mennonieten uit Siberië en Canada. Deze zijn te beluisteren via het Frisian Film and Audio Archive (Soundcloud). <<

Hieronder woorden in het Plautdietsch, het Nederlands, Duits, Fries en Engels

Plautdietsch	Nederlands	Duits	Fries	Engels
Kjoakj	kerk	Kirche	tsjerke	church
Voda	vader	Vater	heit	father
Malkj	melk	Milch	molke	milk
Aupel	appel	Apfel	appel	apple

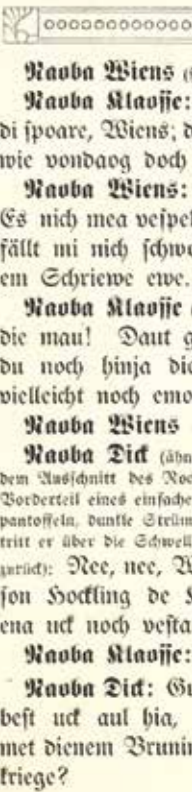

foto Mennonite Heritage Centre, Winnigpeg, VS

Gevonden

‘Alles is voorbij, bijna voorbij.
De grootouders zijn begraven, of
gecremeerd, de ouders ook.

Ook een zus is gegaan, de enige zus, mijn zus. En een neef, ook al de enige neef, hij die op de trap naar boven – ik liep voor hem – onder mijn rokken tastte. Meer dan een halve eeuw is er intussen voorbijgegaan, maar nog voel ik de schok, de verontwaardiging, de lichte opwinding ook. Zo gaat dat, zo ging dat, niets is ooit zwart of wit, alles is altijd een kluwen, en begin het maar eens te ontwarren, te ontrafelen.’

Zo begint het nieuwste boek van de Vlaamse schrijfster Kristien Hemmerechts. Op de achterflap staat dat Kristien weer de mis bijwoont. Daarover gaat het boek óók: hoe iemand van mijn generatie zich van het geloof / de kerk afwendde, en decennia later weer een / de weg ernaar terugvindt.

Maar het boek is veel meer: de auteur wil in haar zeventigste levensjaar terugblikken op het leven tot nu toe, op de opvoeding, ouders, rituelen en gewoonten, op het willen begrijpen van wat ooit normaal was en later niet meer, op huwelijk en scheiding. Aangrijpend is ook de relatie met haar jongere zus, die herhaaldelijk

wordt opgenomen in een psychiatrische instelling en tenslotte sterft.

Wat ik sterk vind aan dit boek, en ontroerend, is dat Kristien zich allerlei vragen stelt en daar serieus op ingaat. Niet als iemand die uiteindelijk de waarheid in pacht heeft, maar met gezonde twijfels. Het zijn vragen die iedereen zichzelf volgens mij weleens stelt: waarom kan de ene mens naar hartenlust worden ‘gekapt’ (Vlaams voor ‘afgekraakt’), terwijl de ander in de ogen van de wereld geen kwaad kan doen? Daarbij hebben vrouwen vaak de indruk – inclusief Hemmerechts zelf – dat zij meer blootstaan aan kritiek dan mannen wanneer ze hun nek uitsteken.

Tijdens het lezen begon ik aantekeningen te maken: ‘belangrijk!’, ‘onthouden!’ Het werd een hele lijst. Een voorbeeld. Men heeft bedacht dat de mens een individu is. Het individu zegt dikwijls ‘ik’. En maar graven en graven in het eigen persoontje. Dat kan heilzaam zijn en inzicht geven. Maar hoe dieper de put, hoe minder licht er is en hoe lastiger het wordt om over de rand naar anderen te kijken. Ja, elk mens is uniek, zegt men...

tekst André Maris

Uniek en niet uniek, zegt Kristien. We focussen op wat ons van elkaar onderscheidt, maar de verschillen zijn in wezen te verwaarlozen: we hebben allemaal behoefte aan erkenning, liefde. We zijn allemaal behoeftig.

En dan schrijft Kristien over hoe God haar gevonden heeft – wat herinnert aan ETTY HILLESUM. Het gebeurt in de nacht nadat zij de diagnose borstkanker heeft gekregen. ‘Ik heb niet gezocht, maar ik ben gevonden. Ik heb me laten vinden... En misschien zocht ik hem wél.’ Ze durft zich over te geven aan angst, aan verdriet om onvervuld verlangen. ‘Mijn leven is geslaagd, want ik heb verdriet gekend. En ik ken verdriet.’

Een boek om te lezen en te herlezen. <<

het lied van...

tekst Franka Riesmeijer

Muziek is een belangrijk onderdeel van ons leven. Liedjes die je doen denken aan belangrijke momenten van je leven, samen zingen in de kerk, muziek waar je kippenvel van krijgt. In deze column duiken we in wat muziek betekent voor iemand.

Deze keer spreken we met Essemie van Dunné, voorganger in Doopsgezind Amsterdam.

Welk lied is momenteel jouw tophit?

Een paar weken geleden heb ik een nieuwe band ontdekt: Baragan. Het is de band van de contrabaslerares van mijn zoon. Die maakt pop/folk; allemaal lekkere nummers met alleen maar goeie teksten. *Lead me on* is nu de tophit. Dat gaat over inspiratie waar je soms lang op moet wachten, maar die ook zomaar kan komen als mooie gedachte, of als de juiste woorden voor een preek of gesprek. Dat komt dan aanvlagen en klopt gewoon.

Welk lied uit je jeugd is nog steeds belangrijk voor je?

Nina van de zigeunerband Siperkov waar mijn oom Kees in speelde. Hij kon geen noten lezen maar speelde waanzinnig goed piano. We hadden vroeger de lp en die zette ik toen ik klein was heel graag op. Ik heb hem nu nog. Bij *Nina*, een stuk met cello, moest ik huilen – zo mooi vond ik het. En nog.

Welk lied zou jij iedere zondag wel in de dienst willen horen en meezingen?

Bij elk lied denk ik dat het saai wordt als we dat echt iedere week zouden zingen. Maar *Als alles duister is* vind ik fijn om vaak te zingen in de Veertigdagentijd.

Wat is de mooiste zin van dit lied? Waarom raakt deze tekst je?

Het hele lied bestaat maar uit een zin, en die is in het Frans nog mooier. De letterlijke vertaling is ‘In onze duisternissen’. Bedoeld wordt niet echte duisternis,

‘Bij *Nina* moest ik huilen – zo mooi vond ik het’

maar wanneer het voor óns, mensen, duister is. Als we verlangen naar licht, een verlangen dat voorbij geloven gaat. En als je weet dat je het als mens niet alleen kan, en verlangt naar een ander, of iets dat groter is dan jezelf. Dát, tussen ons of hoog boven ons, zal het licht ontsteken.

Hoe wil je dit lied het liefst begeleid hebben? Met orgel, piano, of nog een ander instrument?

Op de piano en dan het liefst door Betty. We hebben twee geweldige pianisten op het Meerpad. Met Betty vind ik het heerlijk om meerstemmige liederen en canons uit te zoeken en die voor de dienst met een paar gemeenteleden te oefenen. Daar genieten we al jaren allebei van.

Voor welke gelegenheid zou er een goed lied moeten worden toegevoegd aan het Liedboek?

Ik denk eigenlijk dat ik vooral verlang naar nieuwe melodieën, naar liederen die fijn zijn om uit je hoofd te kennen en die de gemeente vrij makkelijk meerstemmig kan zingen. En dan met poëtische, niet te eenduidige teksten die bij een thema passen. <<

Wilt u een keer bevraagd worden over uw favoriete muziek? Neem contact op via communicatie@ads.nl

Zangerig én bot

tekst Bjorn Pels

‘Utrechts is geen dialect, het is een verminking van de Nederlandse taal.’

De spreekster gebruikte weliswaar een ander woord dan ‘verminking’, maar het woord dat ze koos maakte als kind diepe indruk op mij. Niet alleen omdat ik haar nooit eerder zo grof had horen praten, maar ook omdat ik me er ronduit door beledigd voelde. Dus mijn grootouders verminkten de taal? *Mot jij nie mee met de bollenbus?*

Gelukkig voor haar – en helaas voor een stukje traditie – verdwijnt het dialect langzaam maar zeker. Utrechts is misschien niet chique, maar wel eerlijk en ontwapenend. Of is mijn liefde voor het dialect vooral jeugdsentiment, versterkt door mijn bezoek aan het Volksbuurtmuseum in de voormalige Wijk C? Het is dicht bij de doopsgezinde kerk: loop daar de deur uit, sla rechtsaf en wandel de beroemde Oudegracht af.

Tot in de jaren 70 van de vorige eeuw was Wijk C een arbeidersbuurt, een hechte gemeenschap waarin het katholieke geloof van onmetelijk belang was. En niet alleen als geestelijke voeding. De Sint-Augustinuskerk voorzag de armen – en dat waren er veel – van koperen munten, waarmee extra eten kon worden gekocht. Aan het eind van de week ging de hele familie in de teil, waarbij het de vraag was of de jongste kinderen nog wel echt schoon werden... Op zondag trok men het ‘goeie goed’ aan en ging naar de kerk. Een welkome onderbreking van het keiharde leven, zolang de pastoor maar niet al te vermanend sprak. *As je niet bidt, krijg je ook gin wonder.*

Identiteit

Net als veel dialecten in volksbuurten en arbeiderswijken vertegenwoordigde het Utrechts een manier van samenzijn. In wijken als Wijk C en Lombok werd het gebruikt om verbondenheid te tonen. Wie plat Utrechts sprak, hoorde erbij. Uitspraken als *dat ken mâh* (dat kan wel) en *wachu, hoessie?* (hoe gaat het met je?) klonken overal op straat.

Sommige oude Utrechtse woorden zijn inmiddels in onbruik geraakt, zoals *pimel* (klein jongetje) en *weilen* (snel lopen). Andere uitdrukkingen zijn nog altijd herkenbaar, zoals: *As je nie springt, dan mot je zwemmen* (als je geen keuze maakt, wordt het alleen maar moeilijker).

Vroeger kon het al dan niet gebruiken van dialect sociale status aangeven. De arbeidersklasse sprak Utrechts, terwijl de middenklasse en de elite zich meer aan het Standaardnederlands hielden. Wie ‘netjes’ wilde overkomen, vermeed dialectwoorden. Maar in de volksbuurten werd het dialect dus juist met trots gesproken: dat was geen teken van achterstand, maar van saamhorigheid. Hoewel het Utrechts steeds minder wordt gesproken, draagt het nog altijd de geschiedenis van de stad in zich. Het is een echo van een tijd waarin taal meer was dan communicatie: het was identiteit.

Amicaal

Aan een medewerkster van het Volksbuurtmuseum vroeg ik hoe zij het Utrechts zou typeren.

‘Als een wonderlijke combinatie van zangerig en bot’, zei ze. Want laten we eerlijk zijn: het Utrechts barst van emotie en drama. Maar Utrecht draagt, naast het stempel ‘hard’ of zelfs ronduit ‘bot’, ook vaak het stempel ‘gezellig’ of ‘amicaal’. Als buitenstaander moet je even over een drempel heen, want Utrechters benaderen een vreemde met een vleugje argwaan. Maar is die hindernis eenmaal genomen, dan blijken ze vaak een open boek. *Grote bakkes, klein hartjie.*

Of je nu acht of tachtig bent, een Utrechter noemt je steevast *jochie* (jongen) of *wijffie* (meisje). Dat laatste woord heeft het tegenwoordig moeilijk, want ‘wijf’ klinkt in veel oren niet bepaald vriendelijk. Toch zou ik een lans willen breken voor deze Utrechtse aanspreekvorm: er zit geen spoor van belediging of kleinering in. Het is juist bedoeld als een gemoedelijke, informele manier om iemand aan te spreken. Wat iemand écht van je vindt, moet nog maar blijken.

Wijk C

Utrecht ligt in *ut hartsie van ut land* waardoor het vatbaar was en is voor invloeden van buitenaf. Het Utrechts dialect is dan ook een samensmelting van het Hollands en het Brabants. En als je goed luistert hoor je ook iets van het Stichts en het Gelders. Door die invloeden van buitenaf – denk aan de vele studenten – en het gebruik van het Standaardnederlands, is het dialect aan het verdwijnen. De hoofdschuldige is uiteraard het onderwijs (de klompenschool), maar ook de media spelen een rol. Bij beiden horen we vooral het Standaardnederlands. Daarnaast was de sloop van Wijk C van grote invloed: de sociale samenhang ging erdoor verloren.

Je mot wat, anders heb je niks te bikke

Wijk C was een handelswijk, en in het dialect hoor je terug dat de inwoners doeners waren. *Geef 't in Gods hand, mar hou de tougies wel vast.*

De bedrijvigheid in Utrecht concentreerde zich lange tijd rond de grachten en werven. Zakken dragers waren onmisbaar om goederen van de bootjes naar de groothandel te sjouwen. Op de Lijnmarkt staat vandaag de dag een beeld van een baliekluiver. De vraag naar arbeiders was vaak kleiner dan het aanbod, waardoor straatarme dagloners gedwongen waren op de brug te wachten op werk. Maar ja, je moest wat – anders had je niets te eten. *Je mot wat, anders heb je niks te bikke.*

Cultureel erfgoed

Dialect is dus meer dan een manier van spreken – het is een stukje identiteit en cultureel erfgoed. Het draagt verhalen, geschiedenis en verbondenheid in zich. Daarom zou het zonde zijn als het zou verdwijnen. Zolang we het blijven

waarderen en gebruiken, ook al spreken we het minder vaak, zal het echter nooit helemaal uitsterven. Gelukkig houden diverse initiatieven het Utrechts levend. Theatervoorstellingen en cabaretiers zoals Herman Berkien en Tineke Schouten hebben het dialect populair gehouden. Ook podcasts en sociale media dragen bij aan het behoud van de Utrechtse taal en humor.

Daarnaast speelt het Volksbuurtmuseum een belangrijke rol. Het is een klein en gemoedelijk museum, maar je krijgt er al snel een beeld van het harde arbeidersleven en de ogenschijnlijk hopeloze toekomst. Je begrijpt meteen waarom de mensen elkaar zo hard nodig hadden. Arbeiders kenden naast de kroeg vaak weinig verzetjes, dus was het niet gek dat ze hun zuurverdiende centen daar aan het einde van de week spendeerden. *Ut geloof hou' je op de been, mar een goeie kroeg helpt ók! <<*

volksbuurtmuseum.nl

Een groot Utrechts gezin in hun zondagse goed

De Baliekluiver op de Lijnmarkt

foto Bjorn Pels

foto Volksbuurtmuseum

Een **schokgolf** ging door Nederland in het najaar van 2004. De **kribbe** was verdwenen.

tekst Carolien Cornelissen

Vertalen & hertalen

In de **bijbelkring** werd met verbijstering gereageerd. De Nieuwe Bijbelvertaling die net was uitgekomen had Jezus in een voederbak gelegd. De deelnemers aan de kring waren unaniem in hun oordeel: onaanvaardbaar. Een van hen legde ontroerd uit wat haar zo raakte. Het was niet slechts het einde van een taaltraditie. Niet haar vrees dat de kribbe in kerstliedjes nu ook zou sneuvelen. Maar dat het heilige kindje Jezus in een harde houten voederbak moest liggen – dat kon zij niet verdragen. Na enig doorvragen werd het probleem duidelijk. In de taal van haar jeugd was 'kribje' synoniem aan 'wiegje'. Hoe eenvoudig ook, Jezus had voor haar altijd in een soort van wiegje gelegen. Het verhaal van Lukas kwam bij haar nu net zo hard aan als het voor de lezers in de eerste eeuw moet zijn geweest.

hermeneutiek en exegese. Met als gevolg dat traditionele maar gedateerde woorden verdwijnen, en soms een deukje wordt geslagen in bestaande theologische interpretaties. Ik ben geen bijbelvertaler. Als theoloog en predikant sta ik 'tussen' vertalers en lezende gemeenteleden. Vanuit die positie verricht ik weliswaar vertaalwerk, maar op een andere manier.

Op een dag kwamen we te spreken over zonden en ondeugden. Ijdelheid, zei een oudere zuster, was verkeerd. Urenlang voor de spiegel staan met borstel, haarspray en make-up, dat hoorde je als goed doopsgezind meisje niet te doen. Ze citeerde Prediker: 'Ijdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid'.

Hier begon mijn vertaalwerk. De ijdelheid waarover Prediker het heeft, is namelijk eerder 'ijlheid'. Het Hebreeuwse woord betekent zoiets als 'damp' of 'nevel'. In overdachtelijke zin 'ijdelheid', maar dan in de oude betekenis die we tegenkomen in uitdrukkingen als 'ijdele hoop': hoop die vervliegt. NBV en NBV21 vertalen dan ook: 'Lucht en leegte', en de BGT schrijft: 'Het is allemaal zinloos. Je bereikt

er niets mee.' Dan nog kun je best menen dat ijdelheid geen goede eigenschap is, alleen heeft Prediker het over iets anders. Dit zijn maar kleine misverstanden; vertalen kan echter ook consequenties hebben voor theologische leerstellingen. Hoe zit het bijvoorbeeld met *sola fide*, rechtvaardiging door geloof alleen? Dit principe is (mede) gebaseerd op Romeinen 4:1–5. Daarin zegt Paulus dat Abraham niet door zijn daden gerechtigd / rechtvaardig verklaard werd, maar omdat hij 'God geloofde' / 'in God geloofde' / 'vertrouwde op God' (respectievelijk NBG51, BGT en NBV / NBV21).

Wat staat er nu 'echt'? In het Grieks lezen we een vorm van het werkwoord *pisteuoo*, wat we gewoonlijk met 'geloven' vertalen. Maar de betekenis van het woord 'geloven' is in de loop der eeuwen opgeschoven. In onze tijd ligt de nadruk op 'denken dat iets zo is', of 'denken dat God bestaat'. Maar in de tijd van de bijbel lag de focus op vertrouwen, *commitment*, *fiducie*. Wat zegt dat? Gaat het om denken dat God bestaat, of gaat het om vertrouwen op God en daarnaar je leven vormgeven?

foto Matt Botsford

Een andere heikle kwestie is: 'Christus is voor onze zonden gestorven'. Dit schrijft Paulus in 1 Korintiërs 15:3. Haast automatisch horen we in het woordje 'voor' 'in plaats van', terwijl 'voor' natuurlijk veel meer betekenissen heeft. Op dit punt zijn we echter geïndoctrineerd door de dominante verzoeningsleer van onze tijd, het zogenaamde neo-anselmianisme. Deze theorie gaat terug op Anselmus (11e eeuw), die leefde in de feodale tijd waarin eer en genoegdoening een grote rol speelden. Dit kleurt zijn theorie. Het gaat hem om het herstellen van de eer van God, die door de zonden van de mensheid is aangetast. Dit eerherstel is geschied door de dood van Jezus. De theorie van Anselmus over eerherstel en genoegdoening is in de moderne variant veranderd in persoonlijke schuld en straf. Wij mensen, als individuen, zouden eigenlijk gestraft moeten worden voor

'kribje': synoniem aan 'wiegje'

onze persoonlijke zonden – wij zijn schuldig. Maar Jezus, die onschuldig is, heeft die straf ondergaan in plaats van wij. Aldus deze leer. Maar is dat wat Paulus bedoelt? Paulus gebruikt het Griekse voorzetsel *hyper* en verbindt dit met de tweede naamval. Dat maakt verschil. Het vertalen van voorzetsels is ingewikkeld, niet alleen in het Grieks, maar in alle talen. Zo levert het woordenboek een veelvoud aan betekenissen voor *hyper*. In het klassiek Grieks ondermeer: 'boven', 'over(heen)', 'ter bescherming/verdediging van', 'ten behoeve van'. In het Nieuwtestamentisch Grieks kunnen we daarnaast kiezen uit: 'ten voordele van', 'ten bate van', 'om te... (iets te doen)', 'met het oog op', 'in plaats van', 'wegens', 'vanwege', 'omwille van', 'voor', 'met het doel om...', 'betreffende'.

En dat is nog maar een kleine selectie. Je zou deze ene zin dus bijvoorbeeld evengoed kunnen vertalen als: 'Christus is wegens onze zonden gestorven'. Die alternatieve vertaling kan verwijzen naar een andere interpretatie. Toch kiezen alle(?) Nederlandse vertalingen het voorzetsel 'voor'. Zou het bij geen enkele vertaler opgekomen zijn dat het anders kan? Of durft men het schokeffect niet aan?

Vertalen is niet het hele verhaal. Om te weten wat Paulus hier bedoelt, zouden we minstens de hele brief moeten lezen en liefst al zijn brieven – plus het hele Nieuwe en Oude Testament. Voorlopig kunnen we dus nog vooruit! <<

foto Jon Carlsson

...dat hoorde je niet te doen

Zo gaat het bij het verschijnen van elke nieuwe bijbelvertaling. Vertalers maken andere keuzes dan hun voorgangers, waarbij ze gebruikmaken van nieuwe inzichten in talen en vertalen,

LANDGOED MENNORODE
1828-2025

Pinksterweekend 7 - 9 juni 2025

100 jaar Mennorode

Puur Persoonlijk Gastvrij

Ontmoet oude en nieuwe vrienden, beleef inspirerende momenten en geniet van een gevarieerd programma in de prachtige natuur van Mennorode!

Specials

MAAK ER EEN COMPLEET WEEKEND VAN!
Boek ons lustrum arrangement incl. 2 overnachtingen incl. ontbijt, late checkout & gratis parkeren. Reserveren via: reserveringen@mennorode.nl - vermeld kortingscode Mondig

LUNCHES & BBQ
Lunch op zondag & maandag €8,- p/p per lunch | Zondagse BBQ €15,- p/p
Voor de lunches & BBQ is aanmelding vereist via reserveringen@mennorode.nl (aantal personen)
Zaterdag- & maandagavond is het diner speciaal bij te boeken aangeven bij reservering
Kinderen t/m 12 jaar gratis

Uw kerkelijk onroerend goed professioneel beheerd?

Dat is onze uitdaging!

Wij ontzorgen uw kerkelijke gemeente en beheren uw grond of gebouwen. We zorgen voor goede juridische overeenkomsten, monitoren lopende contracten, passen deze aan waar nodig en verzorgen correcte berekeningen van de jaarlijkse toegestane verhogingen. Wij werken voor kerken en doen dit zonder winstoogmerk. KKG heeft 515 tevreden opdrachtgevers waarvoor wij 13.619 ha grond beheren.

Uw rentmeester en makelaar in kerkelijk onroerend goed

KKG
Rentmeesters & Makelaars
SilasGroep.nl/kkg
T 033 - 467 10 10

KKG is onderdeel van de Silas Groep

colofon

Mondig is een uitgave van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit (ADS) en verschijnt zes keer per jaar. Het blad wordt tegen een vrijwillige bijdrage toegezonden aan alle leden van doopsgezinde gemeenten. Vrienden en belangstellenden die het blad willen ontvangen, betalen € 40,- per

jaar. U kunt zich opgeven via de contactgegevens in dit colofon. U kunt uw bijdrage overmaken op NL19 ABNA 0243 4938 86 t.n.v. Algemene Doopsgezinde Sociëteit onder vermelding van 'Mondig 2025'.

Hoofdredactie Kalle Brüsewitz
Eindredactie Marijke van Duin
Redactie Carolien Cornelissen,

Yko van der Goot, André Maris en Franka Riesmeijer
Ontwerp & opmaak Susan de Loor
Kantoordeur Haarlem
Druk GBU printmedia | Urk
Advertenties Kalle Brüsewitz
Oplage 5.000
Papier Maxi Offset FSC-mix credit gecertificeerd
Contact redactie & advertenties Singel 454 | 1017 AW Amsterdam

020 623 09 14
communicatie@ads.nl
www.doopsgezinden.nl
Abonnement groot letter
CBB 0341 565 477 of
klantenservice@cbb.nl
Het volgend nummer van *Mondig* verschijnt half juni.

© ADS 2025

collecten

Ook dit jaar collecteert de ADS digitaal. Op de speciale collectepagina op de website vindt u een overzicht van de doelen van dit jaar.

collectedoelen

mei CPT NL – Lesbos

Het Aegean Migrant Solidarity Team Lesbos probeert, in samenwerking met Community Peacemaker Teams Nederland, een stem voor de stemlozen te zijn. De organisaties maken criminalisatie van migratie aanhangig via rechtszaken bij het Europees Strafhof in Straatsburg en Brussel. Op Lesbos en omringende eilanden worden migranten bezocht die opgepakt zijn toen ze het land binnenkwamen. Zij krijgen gerechtelijke ondersteuning van advocaten en er wordt gezorgd voor medische begeleiding. Ook worden de families van de gedetineerden geïnformeerd. In sommige gevallen worden publiciteitsacties gevoerd in samenwerking met de advocaten. Met deze collecte hopen we dit belangrijke werk nog twee jaar te kunnen financieren.

pinksteren Stichting DGS – Indonesië

Mede dankzij uw bijdragen maakten dertien doopsgezinde

jongeren en drie begeleiders in 2024 een reis naar Indonesië. De doelstelling ervan was het stimuleren bij de jongvolwassenen van een bewustwordingsproces, gericht op sociale en maatschappelijke betrokkenheid. Dit door kennis te maken met andere culturen en met de mensen daar te leven, te leren en te vieren. In de hoop dat de jongvolwassenen hun verbondenheid met elkaar en de wereld zullen doorvertalen in hun handelen.

Het werd een fantastische ervaring voor de deelnemers. Tijdens het Doopsgezind Wereldwerkfestival in januari dit jaar vertelden ze enthousiast over de enorme gastvrijheid die ze hebben ervaren, over de wijze waarop het geloof daar de samenleving doordeesemt, en over de contacten met Indonesische leeftijdgenoten. Het is de bedoeling dat een aantal Indonesische jongeren in 2026 naar Nederland komt. Wij vragen uw bijdrage om deze jonge Indonesische zusters en broeders op onze beurt gastvrij te kunnen ontvangen.

juni Indonesië Commissie

In het jubileumjaar van Mennonite World Conference rond vijfhonderd jaar dooperdom staat ontmoeting centraal. Eind mei komen doopsgezinden uit alle werelddelen bij elkaar in Duitsland en Zwitserland, onder het thema 'De moed om lief te hebben'. Ook broeders en zusters uit Indonesië hopen deze bijzondere bijeenkomsten mee te kunnen vieren. Daaraan voorafgaand wil een delegatie bovendien Nederland bezoeken. De Indonesië Commissie vraagt uw ondersteuning om hun bezoek aan Europa financieel mogelijk te maken.

Een tweede doel van de collecte is onderwijsondersteuning van de studenten in Indonesië. De afgelopen vier jaar werden, mede dankzij uw bijdragen, vijf theologiestudenten aan de theologische hogeschool in Pati ondersteund. Hun inzet is groot, waardoor zij dit jaar kunnen afstuderen en hun taak in de lokale gemeenten kunnen beginnen. De komende jaren wil de commissie deze succesvolle aanpak met vijf nieuwe studenten voorzetten, zodat ook zij de kans krijgen hun talent in te zetten voor de broederschap.

U kunt uw bijdragen overmaken naar NL19 ABNA 0243 4938 86 t.n.v. Algemene Doopsgezinde Sociëteit te Amsterdam, o.v.v. 'CPT', 'Pinkstercollecte' en/of 'Indonesië'.

Zie ook de collectepagina doopsgezinden.nl/collecten en de QR-code hierboven.

We rijden van school naar ons huis, zoals elke maandagmiddag. Ecco, net acht jaar, en ik. *tekst André Maris*

Groot zoon

In dit kleine halfuur ontstaan soms bijzondere gesprekken. 'Opa?' zegt Ecco. 'Ja, mijn grootzoon?'

Sinds Ecco zes jaar is, noem ik hem mijn grootzoon. Twee jaar geleden legde ik uit dat ik 'opa' ben, terwijl sommige mensen 'grootvader' zeggen. 'En dan ben jij mijn 'kleinzoon'.'

Ecco zette grote ogen op. 'Nee', zei hij. 'Lenny' – zijn neefje, toen een jaar oud – 'is jouw kleinzoon. Ik ben grootzoon.' 'Je hebt gelijk, Ecco.'

We zitten in de auto. 'Wat wou je zeggen, grootzoon?' 'Ik vind eh, taal, eh Nederlands, zo...'

Een herinnering komt boven. Ik ben elf en loop met een jongere broer langs de oever van een meer in Zwitserland. Ik vind onze taal

zó gewoontjes, zo saai. Nee, dan Engels of Duits, dat zijn pas grootse talen! Ik wijs mijn broer op het meer en zeg luid: 'bjoetifoel'. Voorbijgangers denken nu dat ik een Engelse jongen ben.

'Vind jij Nederlands saai?' 'Jaah, saai', zegt Ecco. 'Zo saai.' 'Weet je wat? Ik leer jou een beetje Spaans. *Padre* en *madre*. Dat betekent vader en moeder. En *abuelo* betekent opa.'

Zachtjes herhaalt Ecco de vreemde woorden: *padre, madre, abuelo*.

Een week later sta ik opnieuw bij Ecco's school. Het is weer maandagmiddag. 'Hoi, mijn grootzoon. Hoe was je weekend bij papa?' 'Och *abuelo*', antwoordt Ecco, 'als ik bij *padre* ben, mis ik *madre*. En als ik bij *madre* ben, mis ik *padre*.'

Zijn stem klinkt gelaten. <<

André Maris is redactielid van *Mondig*